

NOTES SOBRE EL PARLAR DEL CABRERÈS-COLLSACABRA

1. Com que aviat farà un any que estic embrancat en un treball monogràfic que té com a objectiu la descripció d'aquest parlar, he pensat que no estaria pas malament de difondre en aquest moment algunes de les primeres dades que he aplegat, ja que em fa l'efecte que podran fer servei a les persones interessades per les variacions locals de la llengua catalana, i que a mi mateix m'aniran bé per acabar d'orientar el meu treball de recerca que més endavant, si Déu vol, s'haurà de concretar en una presentació de dades més extensa que no pas aquestes notes primerenques.

De fet, amb aquests notes tan breus només em proposo d'apuntar alguns dels trets lingüístics que a hores d'ara veig com a més característics de l'àrea que, per raons metodològiques, m'estimo més anomenar Cabrerès-Collscabra, per tal com, amb aquesta denominació –potser menys compromesa–, aconseguixo salvar les dificultats amb què em trobo a l'hora de delimitar el meu objecte d'estudi. D'aquesta manera, doncs, crec que podré referir-me amb comoditat al conjunt de terres que, *strictu sensu*, es trobaven sota la jurisdicció dels Cabrera i a aquelles altres terres que, no havent-hi pertangut mai, se situen a les rodalies d'aquella jurisdicció històrica i que, al capdavant, constitueixen, totes plegades, una unitat natural que qualsevol observador extern tendeix a identificar amb una relativa facilitat.

Dintre d'aquesta àrea hi compto, si més no, els termes municipals de l'Esquirol, de Rupit-Pruït i de Tavertet, i lògicament els parlants que en representen, genuïnament i conservadorament, la varietat lingüística local no enterbolida per la influència de la llengua estàndard.

2. Els fets lingüístics que destacaré més avall són característiques del parlar local que, segons el meu parer, podrien ser considerades com a elements definidors del parlar del Cabrerès-Collscabra en la mesura en què ens podrien ajudar a

diferenciar-lo de les varietats lingüístiques dels territoris veïns i a classificar-lo dintre del grup dels parlars orientals.

Aviso, però, que aquestes característiques a què ens referirem només són del tot presents en els parlants, ja més aviat escassos, que han estat poc o gens afectats pels models de la llengua escrita o pel contacte amb altres varietats geogràfiques. Sóc conscient, per tant, que el que diré s'ha de llegir amb un cert optimisme històric i alhora –així us ho demano– amb la comprensió amb què ens mirem tota cosa provisional.

He de fer, a més, un breu aclariment sobre el mètode: les dades que hem anant recollint durant aquest primer any de recerca (si fa no fa, des del febrer de l'any 2001) corresponen als enregistraments de conversa espontània o semidirigida que hem dut a terme amb persones d'edat avançada que, versemblantment, eren representants idonis del parlar local, especialment pel fet que els seus ascendents familiars també havien nascut en aquesta zona.

3. Pel que fa referència a la fonètica, vull destacar en primer lloc la vitalitat del fenomen "ieista", segons el qual els mots que contenen els grups llatins C'L, G'L i LY han fet evolucionar aquestes combinacions fins a [y]. Els mots *daia* (dalla), *reia* (rella) i *paia* (palla), entre molts altres, il·lustren aquesta evolució.

En el vocalisme tònic, i tal com correspon a les terres del català central, el parlar del Cabrerès-Collscabra (coincidint en això amb el de la Plana de Vic) manté tancades les vocals fortes dels mots *llenya* i *rei*, procedents totes dues d'una E tancada del llatí vulgar. També tenen vocal tancada els mots *bec*, *bèstia*, *gep*, *interès*, *primavera*, *sistema*, *tema* i les formes rizotòniques del verb *treure*.

És molt notable, així mateix, la realització sistemàticament oberta de la vocal *e* en el mot *mes* ('porció de l'any'), que en el parlar de la Plana de Vic és sempre

tancada. També són obertes les vocals fortes dels mots *cresta, esquella, esquerp, llengua, rovell* i *sembra*.

Diferentment del que s'esdevé a les terres veïnes de la Garrotxa, els mots acabats en el sufix *-ENTIA* (*diferència, paciència, València*) al Cabrerès-Collsacabra ens donen sempre el resultat d'una *e* oberta.

En el vessant posterior són obertes les vocals fortes dels mots *esponja, monja, taronja* (que a la Garrotxa presenten ja una vocal tancada) i també ho són, entre altres, les dels mots *bo, bou, font, força, pont, porc*; els mots *hora* i *sol* fan també la *o* oberta. Són regularment tancades, en canvi, les vocals dels mots *broma, cofoi, gola, idioma, roure, solc, volva* i les vocals rizotòniques del verb *plorar*.

Pel que fa a la vocal tònica del mot *estona* (del gòtic *STUNDO), em consta que tendeix a ser tancada en els termes de Rupit i de Tavertet, però és probable que en aquest cas es doni una certa variació interna que encara no puc precisar de quina manera es produeix.

En el consonantisme, només destaco, com a molt característica, la caiguda de *m* en el mot *també* (> *tabé*) que encara és molt visible en parlants de diferents edats.

4. En morfologia verbal, el tret més remarcable és, a l'Esquirol i a Rupit, la

persistència dels reforços aplicats a la primera persona del present d'indicatiu de molts verbs de la primera conjugació. Terminacions del tipus [-uk] (*bàixoc, càntoc, pàrlac, pújoc, trúcoc*, etc.), o fins i tot del tipus [-ut] -aquestes, però, molt menys freqüents que no pas les primeres-, són vives i força esteses entre els parlants de més edat i també, així ens consta, entre informants joves i encara entre infants.

El paradigma del present del verb *ser* té aquestes formes: *som/sócs/só, ets, és, som/som, sous, són*. Genuïnament, la persona 4 de l'imperfet d'indicatiu del mateix verb fa *érem*s, amb una marca de plural (una *s*) que també hem enregistrat en l'auxiliar de certs temps compostos: *Quants n'hems de venir?*

Solament en nadius del terme de Tavertet he enregistrat formes del tipus *cantàvum, cantavu* en les persones 4 i 5 de l'imperfet d'indicatiu. Aquestes variants, típiques dels parlars septentrionals, són desconegudes en altres punts de la comarca.

Les formes *vares, vàrem, vàreu* i *varen* són les pròpiament usades per construir les perfrasis del pretèrit perfet d'indicatiu en les persones 2, 4, 5 i 6. Aquest tractament tan sistemàtic torna a diferenciar el parlar del Cabrerès-Collsacabra del de la Plana de Vic, on hi ha més diversitat de formes i una certa tendència a fer prevaldre les del tipus *vas, vem, veu, van*.

Tavertet a l'any 1910
Foto: L. Olivella
Arxiu Fotogràfic del
Centre Excursionista de Catalunya
Ref. A-3561

5. Entre els possessius és remarcable la vitalitat de les formes del tipus *meua* o *meu* aplicades a noms femenins: *la meu mare*.

Pel que fa als adverbis, vull esmentar un tret que a hores d'ara veig com a molt característic de la comarca que estic estudiant: l'ús formalment invariable del mot *gaire* (del germànic WAIGARO): *No teníem gaire vaques*.

6. En el parlar del Cabrerès-Collsacabra el contacte entre la preposició *des* i la conjunció *que* es resol fixament sense la presència de cap altra preposició: *Viu allà des que va néixer*. No em consten, entre les persones entrevistades, l'expressió *de des que* (pròpia d'altres zones del català central) ni el castellanisme *des de que*.

Per reforçar les expressions negatives és molt freqüent en aquesta zona l'ús de la partícula *pas* (molt sovint esdevinguda *pa*): *No el via pa conegut*. No tinc notícia, però, que aquest mot sigui usat en les negacions sense la concurrència de la partícula *no*.

7. Per bé que encara podríem esmentar uns quants fenòmens més, els que hem assenyalat aquí ja ens serveixen, de moment, per mirar de relacionar aquest parlar, si més no, amb els parlars veïns de la Garrotxa i de la Plana de Vic, els quals disposen ja de treballs monogràfics publicats.

En morfologia verbal podem indicar, a grans trets, que el parlar genuí del Cabrerès-

Collsacabra presenta moltes coincidències amb el de la Garrotxa i, en certs aspectes, amb el conjunt dels parlars de tipus septentrional.

En el vocalisme tònic, en canvi, el parlar del Cabrerès-Collsacabra dona uns resultats que generalment coincideixen amb els de la Plana, tot i que se'n diferencia, com hem vist, en el tractament d'alguns mots d'ús freqüent.

Fet i fet, el parlar del Cabrerès-Collsacabra se'ns presenta com un parlar que, per les dades adduïdes abans, potser caldria situar entre el català central estricte i els parlars septentrionals.

8. Finalment, no em puc estar d'agrair la col·laboració de les moltes persones i institucions que fins ara han facilitat l'aconsegüiment de les dades dialectals i, en particular, vull agrair l'estímul que he rebut de les associacions "Amics de Tavertet" i "Amics dels Cingles de Collsacabra". D'una manera també molt especial, he d'agrair a Miquel Banús, de Rupit, i a Jordi Sanglas, de Tavertet, el seu ajut personal en la recerca.

A tots plegats vull demanar-los que continuïn donant suport a aquest treball d'investigació i a d'altres iniciatives que siguin favorables al reconeixement i defensa del nostre patrimoni cultural.

Jordi Dorca

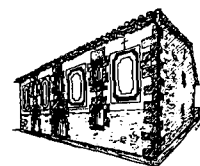
**RESTAURANT
SAU VELL
CLUB NÀUTIC**

VILANOVA DE SAU - TEL. 93 744 71 30

Hostal Collsacabra

BAR-RESTAURANT • HABITACIONS

Passeig de les gorgues, 6 Tel. 93 856 81 53
08511 SANTA MARIA DE CORCÓ - L'ESQUIROL

**RESTAURANT
CAN BAUMES**

C. de Baix, 2

Tel. 93 856 52 07

08511 TAVERTET